

Višeosjetilno pripovijedanje

Garić, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:615783>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Iva Garić

VIŠEOSJETILNO PRIPOVIJEDANJE

Završni rad

Mentor rada:

izv. prof. dr. sc. Vladimira Velički

Zagreb, kolovoz, 2020.

Sažetak

Neuroznanost daje jasne činjenice kako dolazi do oblikovanja mozga – stvaranjem sinapsi osjetilnim podražajima. Prvi je preduvjet za učenje iskoristiti djetetov biološki potencijal i što veći broj neurona izložiti kvalitetnim sadržajima i osjetilnim aktivnostima. Tek senzornom integracijom svih osjetila dijete nema prepreku u daljnjem učenju. Druga bitna stavka za učenje jest usvajanje govora, govornih vještina te početna pismenost, a to se sve usvaja u ranom i predškolskom razdoblju govoreći i slušajući. Višeosjetilnim pripovijedanjem, kao metodom rada u dječjim vrtićima, objedinjuje se osjetilno iskustvo i učenje govora, dok se kroz priču ostvaruje komponenta odgoja. Odgojno obrazovni proces tako je ostvaren u potpunosti i priprema djetetu nabolje temelje za daljnje obrazovanje.

Ključne riječi : osjetila, govor, učenje, pripovijedanje, višeosjetilno pripovijedanje

Abstract

Neuroscience provides clear facts on brain development – sensory stimuli lead to synapse production. The first prerequisite for learning is to use a child's biological potential and expose as many neurons as possible to quality content and sensory activities. Sensory integration is crucial for successful learning. Another important prerequisite for learning is the acquisition of speech, as well as the development of speaking skills and the initial literacy, all of which are adopted in the early and preschool period by speaking and listening. Multisensory storytelling is a method of working in kindergartens that combines sensory experience and speech acquisition. What is more, stories are a great instrument in helping children understand sensitive issues during their upbringing. The educational process is thus completely realized and the foundations for further education are created.

Key words: senses, speech, learning, storytelling, multisensory storytelling

Sadržaj

1. Uvod	1
2.1. <i>Dodir</i>	2
2.2 <i>Vid</i>	3
2.3. <i>Sluh</i>	3
2.4 <i>Njuh i okus</i>	3
2.5. <i>Propriocepcija</i>	4
2.6. <i>Ravnoteža</i>	4
2.6 <i>Senzorna integracija</i>	5
2.6.. <i>Osjetila u Montessori i Waldorf pedagogiji</i>	5
3. Pripovijedanje	8
3.1. <i>Odgovitelj – pripovjedač – govorni uzor</i>	8
3.2. <i>Metodika pripovijedanja u odgojno-obrazovnom procesu</i>	9
4. Višeosjetilno pripovijedanje	13
4.1. <i>Upotreba osjetila u pripovijedanju</i>	14
4.2. <i>Metodika</i>	17
5. Zaključak	27
Literatura	28

1.Uvod

Unazad desetak godina neuroznanost potvrđuje ono što su svojedobno isticali u svom radu s djecom Vigotsky, Piaget, Steiner, Montessori i dr. Mozak treba učenje koliko učenje treba mozak. Prilikom podražaja, u mozgu se stvara mreža neurona koja oblikuje mozgovnu koru. Spoznaje neuroznanosti o mozgu daju novu percepciju načina i ishoda učenja. „...*učenje istraživanjem i rješavanjem problema, situacijsko i iskustveno učenje, projektno učenje, suradničko učenje, učenje usmjereno na djelovanje i učenje igrom koji su kao mehanizmi učenja prirodni ljudskom mozgu (Ischinger, 2007; Lawson, 2003). Uz navedeni doprinos neuroznanosti novim spoznajama dječjeg (ljudskog) razvoja, učenja, holističkog funkcioniranja čovjeka, zdravlja i dr., značenje spoznaja neuroznanosti prepoznato je u područjima učenja jezika/usvajanja govora. Između ostalog, istraživanja učenja jezika (usvajanja govora i čitanja) prihvaćaju spoznaje da ljudski mozak razvija sposobnost govora i učenje jezika“ (Velički, Toplovčan, 2017 : 7). Zadatak ranog i predškolskog odgoja naučiti je djecu govoriti i razumjeti materinji jezik, što je temelj kasnijeg učenja. (Velički, 2013)*

Djeca predškolskog uzrasta trebaju puno simboličkih radnji kako bi spoznala svijet, a priče su im potrebne kako bi preradili doživljaje i iskustva stečena u okolini (Velički, 2013). Okruženje je važno i za razvoj predčitačkih osobina. Razvoj predčitačkih osobina ovisi o kombinaciji nasljednih osobina i utjecaja okoline, a okolinu čine i osobe koje dijete okružuju. (Stanovich ,1992; prema Čudina-Obradović 2003). Odrasli pričanjem priča djeci razvijaju slikovni govor koji omogućuje da bolje spoznamo sami sebe, onda i svijet oko sebe. (Velički, 2013). Razvoj spoznaje okoline i usvajanje novih znanja ne bi bilo moguće bez spoznaje nas samih, a to nas dovodi do primarne zadaće odgojitelja, do odgoja. „ *Tvoji će ti pravi odgajatelji i učitelji odati ono što je pramisao i osnovna tvar tvojega bića, nešto što se apsolutno ne može odgojiti i naučiti, no što je u svakom slučaju teško pristupačno, svezano, zakočeno : tvoji odgajatelji ne mogu biti drugo do tvoji osloboditelji. A to je tajna svakog obrazovanja... “ (Nitzsche, 2003 : 5,6).*

2. Osjetila

Osjetila su dio živčanog sustava i sadrže receptore koji primaju određeni podražaj te različitim putevima i brzinom putuju do mozga. Primljene se informacije ondje pretvaraju u konkretan osjet, što rezultira stvaranjem određenog doživljaja. Sustav živčanih vlakana i stanica izgrađuje osjetne putove kroz koje se prenose podražaji kroz sinapse poput štafete – s neurona na neuron do kore velikog ili malog mozga. Osjetilni organi su oči, uši, nos, jezik i koža. Na njima su receptori za vid, njuh, sluh, okus, dodir, a njihovi završeci su u velikom mozgu. Propriocepcija i osjet ravnoteže također spadaju u osjetilni dio živčanog sustava, a neuroni koji prenose njihove podražaje svoj krajnji završetak nalaze u malom mozgu. (Bajek i sur. 2007) Osjetila su promatrana i kao sustavi – vizualni (vid), auditivni (sluh), takilni (dodir), olfaktorni (njuh), gustativni (okus), vestibularni (ravnoteža) i proprioceptivni sustav (propriocepcija). U daljnjim odlomcima objašnjen je rad osjetilnog sustava, način na koji su primljene i obrađene informacije te kako one utječu na djetetov razvoj.

2.1. Dodir

Osjetilo dodira samo je generalni naziv za ono što pripada informacijama koje dobivamo preko taktilnog sustava. Koža prekriva površinu tijela te je time najveći čovjekov organ. Ona obavlja mnogobrojne važne funkcije u organizmu i sadrži receptore za dodir, tlak, temperaturu i bol. Osjet boli najvažniji je među njima jer upozorava na opasnost od oštećenja tkiva, što je znak da su receptori osjeta dodira smješteni po čitavom tijelu. Pomoću receptora koji se nalaze u koži dlana, tabana, prstiju i na usnicama prepoznamo blagi osjet dodira, a na ostalim dijelovima kože prepoznamo grubi osjet dodira, pri čemu je blagi osjet dodira puno osjetljiviji. Koža sadrži i receptore za hladnoću i toplinu (Bajek i sur., 2007). Prema Ayres (2002) taktilni se impulsi razvijaju još u prenatalnom razdoblju, a sam dodir važan je čim se dijete rodi. Osim refleksa hvatanja, tu je i refleksno pomicanje glave u stranu – ako dijete dotaknemo po licu – i oba su refleksa urođena i bitna za preživljavanje. Za djetetov rast i razvoj bitan je emocionalni razvoj, a za to je dodir ključan. Kako bi dijete izraslo u samostalnu osobu, mozgu je potrebno razviti i organizirati emocionalne procese. Poznati eksperiment psihologa Harlowa s mladuncima majmuna pokazao je važnost dodira u stvaranju privrženosti i u razvoju samopouzdanja za istraživanje okoline. Eksperiment je napravljen tako da su mladunci stavljeni u kavez s umjetnim majkama, jednom samo od žice, a drugom od žice i frotira. Studijom je dokazano da nije hranjenje to što izaziva privrženost, nego dodir, a to ujedno pokazuje i važnost dodira za emocionalni razvoj.

2.2 Vid

Oko je organ u kojem se nalaze receptori za osjet vida. Zjenica oka receptor je osjetljiv na svjetlosne valove. Postavljena je ispred leće koja lomi zrake svjetlosti na mjesto najjasnijeg vida. Ovisno o količini svjetlosti, mišići zjenice šire ju ili skupljaju, a zakrivljenost leće omogućuje odgovarajući lom svjetlosti, ovisno o gledanju na blizinu ili daljinu. (Bajek i sur., 2007) Vid aktivacijom moždanog debla tako stvara primarnu svijest o našoj okolini. (Ayres, 2002) Svjetlosni podražaj putuje od zjenice do moždanog debla i centra za vid koji obrađuje podražaj i povezuje ga s drugim podražajnim informacijama te potom aktivira potrebne centre za daljnji rad. Prilagodba oka zapravo je fina motorika unutarnjih mišića oka da smanji napetost leće kako bi ona jače lomila zrake svjetlosti te na taj način omogućila gledanje na blizu. Šest vanjskih mišića očne jabučice omogućuju pokretanje oka u svim smjerovima. (Bajek i sur., 2007). Pravilno funkcioniranje oka, osjetljivost na svjetlosni podražaj i aktiviranje kemijskih procesa u vidnim područjima kore velikog mozga omogućuje doživljavanje okoline i temelj je za razvoj sposobnosti čitanja i pisanja.

2.3. Sluh

Osjetilom sluha primamo zvučne informacije iz svoje okoline kroz organ uha. Slušni put počinje primanjem podražaja u unutrašnjem uhu. Vlakna neurona koja primaju i odašilju podražaj granaju se u snopove. Dio vlakana odvodi podražaj u refleksno slušno središte koje kontrolira nesvjesne pokrete glave i vrata na zvuk. Drugi dio neuronskih vlakana završava u slušnom središtu, a razumijevanje onoga što čujemo omogućuje nam slušno središte u suradnji sa susjednim asocijativnim središtem. (Bajek i sur., 2007) Prolazeći kroz mozak, slušne informacije dotiču i druga senzorna područja te na svakoj razini primljena informacija postaje jasnija. (Ayres, 2002) Slušanje je važna aktivnost u komunikaciji, no prije svega služi usvajanju govora te općenito u govorno predčitačkom razvoju u ranoj i predškolskoj dobi. (Čudina-Obradović, 2003)

2.4 Njuh i okus

U sluznici nosa nalaze se neuroni osjetljivi na mirise, jedini neuroni koji imaju sposobnost obnavljanja. Nalaze se izvan središnjeg živčanog sustava te su ujedno receptori na početku njušnog puta. Okusni pupoljci razmješteni su po jeziku i na nepčanim lukovima (Bajek i sur. 2007) Njuh i okus povezani su u stvaranju specifičnog doživljaja i razlikovanju aroma te stvaranju osjećaja i sjećanja. Odgajanje osjetila njuha i okusa važno je u zaštiti djece od određenih opasnosti. Primjerice, miris dima, odnosno paljevine može značiti požar u blizini, a određeni mirisi mogu upućivati ne to da je hrana pokvarena, otrovna i sl. Važno je koristiti

mirise i okuse za stvaranje misaonih procesa. Pružimo li djetetu mogućnost da nešto okusi ili pomiriše te ga zatim tražimo da opiše doživljeno, dijete će nam govoriti iz vlastitog iskustva. U sklopu metodike mlađoj vrtićkoj skupini djece ponudila sam arome kakaa, cimeta, vanilije i maline te nasumično ispitivala kako im što miriše. „Ovo miriše na doručak.“, „Meni je ovo ko' bomboni oni crveni“ – neki su od dobivenih odgovora i nijedno dijete nije dalo odgovor koji specifično imenuje aromu. Poticanje asocijativnog mišljenja baza je i za asocijativno učenje. NTC sustav učenja zagovara asocijativno učenje jer tako djeci dajemo priliku da povećaju razinu funkcionalnog znanja. Osim toga, djeci s teškoćama tako olakšavamo učenje, a lako prepoznamo i darovitu djecu. (Rajović, 2017)

2.5. Propriocepcija

U lokomotornom se sustavu nalaze receptori koji mozgu daju informacije o položaju tijela u prostoru. Podražaji dobiveni iz mišića, zglobova i tetiva nazivaju se dubokim ili proprioceptivnim podražajem, a važni su za pravilno izvođenje pokreta. (Bajek i sur, 2007) Propriocepcija nam govori u kojem nam je tijelo položaju i kada ne gledamo, određuje brzinu i smjer kretanja te je to zapravo osjet koji je najčešće u podsvjesnoj razini. (Ayres, 2002) Prije polaska u školu dijete treba imati razvijenu finu i grubu motoriku te grafomotoriku. Gruba motorika kontrolirano je pokretanje ruku, nogu i tijela. Prema Rajoviću (2017), Piek i suradnici (2008) ustanovili su kako je gruba motorika usvojena u prve četiri godine pokazatelj kognitivnog razvoja – obrade informacija i radne memorije u ranom osnovnoškolskom obrazovanju. Fina motorika skladan je rad oka i prstiju te se razvija nakon što se usvoje obrasci grube motorike. Graformotorika je sposobnost držanja olovke te crtanja ili pisanja, što je rezultat kombinacije kognitivnih, preceptivnih i motoričkih vještina. (Rajović, 2017)

2.6. Ravnoteža

Osjet ravnoteže receptore ima u unutarnjem uhu, a završetak vestibularnog puta, kojim osjet ravnoteže prolazi, nalazi se u malom mozgu, kao i proprioceptivnom podražaju. (Bajek i sur., 2007) Razvija se u prenatalnom razdoblju majčinim pokretima tijela, a nakon rođenja vidljivo je da se dijete privija uz osobu koja ga nosi te da mu odgovaraju pokreti zibanja koji su zapravo podražaj osjetilu ravnoteže. Receptori za ravnotežu jedini su koji reagiraju na gravitacijsku silu. Ovo osjetilo osjetljivo je na najmanje pokrete glave te snažno djeluje na mozak. Ono nam također stvara percepciju o prostoru i našem položaju i kretanjima u njemu. (Ayres, 2002) Kretanjem u ranoj dobi stimulira se stvaranje neuronskih veza i puteva te se preporuča s djecom raditi vježbe rotacije i ravnoteže. (Rajović, 2017) Od treće do sedme godine djeca emocionalno sazrijevaju. Osjećaj ponosa i zadovoljstva pruža im igra na spravama na igralištu, uče svoje

granice, prkose sili teže i stvaraju samopouzdanje 'osvajanjem' nove sprave, a ujedno razvijaju živčani sustav. (Ayres, 2002)

2.6 Senzorna integracija

Slika okoline, svijeta i samog sebe različita je za svakog pojedinca. Ona je rezultat suradnje svih osjetila – senzorne integracije. Teoriju senzorne integracije proučavala je Anna Jean Ayres radeći s djecom s teškoćama i njena definicija senzorne integracije je „*organizacija senzornog unosa za upotrebu. 'Upotreba' može biti percepcija tijela ili svijeta, adaptivna reakcija, proces učenja ili razvoj neke neutralne funkcije. Kroz senzornu integraciju puno dijelova živčanog sustava surađuje, pa tako osoba može biti u efikasnoj interakciji s okolinom i doživljavati odgovarajuće zadovoljstvo.*“ (Ayres, 2002:274) Senzorna integracija odnosi se na djecu urednog razvoja, jednako kao i na djecu s teškoćama. Učenje je proces koji se odvija interakcijom djeteta i njegove okoline te započinje senzornom integracijom. Prema Ayres (2002) preko osjeta ravnoteže, dodira i propriocepcije osigurane su osnovne informacije koje vidom jasnije doživljavamo. Integracija se odvija u četiri razine. Prva razina rezultira dobro organiziranim pokretima očiju, tjelesnom ravnotežom i mišićnim tonusom. Dodir, propriocepcija i ravnoteža integriraju u percepciju i koordinaciju tijela, motoričko planiranje, raspon pažnje, razinu aktivacije i emocionalnu stabilnost te se time postiže druga razina senzorne integracije. Treća razina integrira ravnotežu i sluh s percepcijom tijela i povezanim funkcijama te time omogućuje govor i razumijevanje jezika. Vid integrira s dodirom, propriocepcijom i ravnotežom što rezultira boljom vidnom percepcijom te koordinacijom oko-ruka, a u konačnici dijete može izvoditi kontrolirane i svrhovite pokrete. Zadnja razina senzorne integracije spajanje je svih osjetila u jedinstvenu cjelinu moždanog funkcioniranja. Do kraja predškolskog razdoblja prva razina senzorne integracije je gotova, druga tada završava dok je treća još aktivna, a četvrta razina postaje važna za djetetovo daljnje usvajanje znanja i vještina. (Ayres, 2002)

2.6.. Osjetila u Montessori i Waldorf pedagogiji

Montessori pedagogija utemeljena je prije više od sto godina, a temelj joj je odgoj osjetila. Današnji složen svijet, prepun raznih jakih podražaja, zahtijeva da ga percipiramo putem svih osjetila. Maria Montessori kroz stvaranje svog koncepta odgoja i pedagogije spoznala je važnost korištenja osjetila u odgoju i koliko je važno djeci omogućiti različita odgovarajuća iskustva. Ona se tako odmiče od izjave *gleda se očima* jer djeci je potrebno istraživanje i upoznavanje za stvaranje cjelovite slike o svijetu i sebi samima. Osjetila koristimo da se njima

povežemo sa svojom okolinom, kako stvarima i prirodom, tako i ljudima i međuljudskim odnosima. Osjetilni se podražaji u mozgu razlažu i diferenciraju, a bogata poticajna okolina pospješuje stvaranje diferencirane percepcije koja je temelj za naše djelovanje i kreativno ponašanje. (Seitz, Hallwachs, 1997) Aktivnosti osjetila i kretanja Maria Montessori naziva „sustavom relacija“ te je upravo to temelj odgoja osjetila, danas poznato kao psihomotika. Osposobljavanje osjetila preko kretanja prerasta u duhovni odgoj jer za pokret je potrebna volja uma, a prema Montessori osjetila pomažu rad uma i ako ih djeca ne koriste, sporije će razvijati um. Također, kretanjem djeca razvijaju svoju inteligenciju, što danas potvrđuje i neuroznanost. U ranom i predškolskom razdoblju dijete ima mogućnost iskoristiti svoj biološki potencijal oblikovanjem mozga i mozgovne kore stvaranjem sinapsi među neuronima koja je u tom razdoblju brža negoli nakon sedme godine. Do sedme godine dijete razvija preko 70% sinapsi, što je ujedno pokazatelj da je to najvažnije razdoblje života za formiranje kasnijih sposobnosti. Dr. Rajović naglašava kretanje kao prvu fazu stimulacije neuronskih veza i puteva kroz kineziološke aktivnosti, dinamičku akomodaciju oka, ravnotežu, rotaciju, trčanje, koordinaciju oko-ruka i kroz vježbe za razvoj fine motorike. (Rajović, 2012) Spajanjem odgoja kretanja i odgoja osjetila stvara se preduvjet za zdravi psihički, duhovni, tjelesni i društveni razvoj djeteta. (Seitz, Hallwachs, 1997) Maria Montessori razvila je posebne osjetilne materijale, kako ih je sama nazvala, „ključ koji otvara vrata svijeta“, za osjetilo opipa, mirisa, vida, ravnoteže, sluha i stereognostičko osjetilo – osjetilo za razlikovanje oblika. Prema Montessori, učenje je cjelina osposobljavanja osjetila i osposobljavanja kretanja te je djeci važno omogućiti jasno i pregledno osjetilno iskustvo. (Seitz, Hallwachs, 1997)

Rudolf Steiner, utemeljitelj Waldorf pedagogije ima sličan pogled na osjetila kao i Maria Montessori. On osjetila naziva „vratima koja vode u svijet“ te kao i Maria Montessori prepoznaje važnost materijala. Prema Waldorf pedagogiji, temelj učenja je osjetilno iskustvo, učenje putem prirodnih materijala i prirodnih oblika. (Seitz, Hallwachs, 1997) Steiner dijete do sedme godine vidi samo kao „osjetilno biće“ i smatra da ono nema sposobnost razmišljati o vlastitoj percepciji te da upravo zbog toga svako osjetilno iskustvo intenzivno djeluje na dijete. Ono oponaša dojmove koji dolaze preko osjetila te ih prihvaća kako istinite, lijepe i dobre. U waldorfskoj se pedagogiji osposobljavanje osjetila provlači kroz sva područja učenja i doživljavanja te je cilj sveobuhvatne pedagogije da se uključe sva djetetova osjetila kojih prema Steineru ima dvanaest. Steiner osjetila dijeli na vanjska osjetila (ja-osjetilo, osjetilo za razmišljanje, osjetilo za riječi i osjetilo sluha) podređena mišljenju, vanjsko-unutarnja osjetila (osjetilo vida, okusa, mirisa i topline) podređena osjećajima i unutarnja osjetila (ravnoteže,

kretanja, života i opipa) podređena htijenju. (Seitz, Hallwachs, 1997) Waldorfski vrtići i škole potiču razvoj djetetovih osjetila preko osnovnih gesta i djelatnosti ljudi, preko priča te stvaranjem doživljaja kroz koja djeca lakše pamte. Primjer za to su igre s prirodnim materijalima kao što su vuna i drvo, a onda i isticanje istine preko takvih materijala. Danas u vrtićima nailazimo na materijale koji izgledaju kao drvene kocke, a zapravo su spužva. Djetetovo okruženje treba biti prožeto istinom jer ono što dijete opaža kroz osjetila, njegova je slika svijeta. (Seitz, Hallwachs, 1997)

Djetetov mozak traži i treba poticajnu okolinu, a najvažniji dio poticajne okoline djetetu su odrasli koji o njemu brinu, koji ga vole i iskazuju nježnost te koji mu čitaju slikovnice i pričaju priče. (Čudina-Obradović, 2003)

3. Pripovijedanje

U današnjem svijetu sve je manje govorenog jezika, a izgovoreno uglavnom ima za cilj samo prijenos informacija. Djeca su okružena gotovim definiranim igračkama te malim i velikim ekranima, manje slušaju izgovorenu riječ i dolazi do teškoća u govornom razvoju. Velički (2009) u znanstvenom članku navodi podatke Hrvatskog logopedskog društva u kojem stoji kako 20-25% djece predškolske dobi u Hrvatskoj ima govorne teškoće. Pričanje priča djeci osigurava kvalitetniji razvoj govora i obogaćuje emocionalni razvoj. *“Pripovijedanje je složena jezično-spoznajna sposobnost koja na spoznajnome planu zahtijeva strukturiranje priče, odnosno stvaranje početka, sredine i kraja, a na jezičnome planu dekonstruiranje jezika i jezično oblikovanje priče. (Kuvač, 2005.)“* (Velički, 2013:41) Starijoj jasličkoj i mlađoj vrtičkoj djeci pripovijedanjem razvijamo vještinu slušanja, proširujemo rječnik, stvaramo osjećaj za ustroj fabule, a emocionalnim aspektom same priče produbljujemo dječju pažnju. Tako malo djeci prirodnije je da priča dolazi iz usta odraslih nego iz slikovnica, a pričanje usmjerava na slušanje riječi glasova (Čudina-Obradivić, 2003). *„Pričanje priča potiče djecu na spontani govor“* (Velički, 2013 : 39), pomaže im preraditi okolinu i doživljeno te služi kao dobra motivacija za učenje, pogotovo jezika. Pripovijedanje djeci razvija komunikaciju, izražavanje i razumijevanje. Također, u djece predškolskog uzrasta potiče razvoj sposobnosti prepričavanja i samostalnog stvaranja teksta. Priče su sredstvo kojim djeci usađujemo određene životne moralne vrijednosti, nalazimo smisao života i rješavamo probleme. *„Odgojitelj, učitelj ili roditelj, ovisno o potrebama skupine ili pojedinog djeteta, izmisliti priče koje će djelovati ljekovito, odnosno uz pomoć kojih će moći djelovati na određeno ponašanje ili situaciju (Perrow, 2008).“* (Velički, 2013 : 39)

3.1. Odgojitelj – pripovjedač – govorni uzor

Djeca su u vrtiću slobodna od mobitela, tableta i sličnog medijskog sadržaja pa je vrijeme provedeno u vrtiću dragocjeno za razvoj govora. Odgajatelj mora biti svjestan svojih govornih vještina i paziti da bude što bolji govorni uzor u svakodnevnoj komunikaciji. Osim što pripovijedanjem ima priliku svoj djeci istovremeno pružiti kvalitetnu vještinu lijepog i ispravnog govora, odgajatelj u ulozi pripovjedača djecu bogati književnim sadržajima. Kvalitetnim odabirom priče usvajaju se govorne vrednote te se stvara i prenosi smisao u odgojno obrazovnom procesu, a to je moguće unutar odnosa koji pak stvaramo pričanjem (Bašić, 2011; prema Velički, 2013). Pripovjedačeva je uloga potruditi se zorno prikazati ono što priča, pratiti spontane dječje reakcije i biti sposoban zadržati radost koju dijete osjeća

prilikom slušanja priče. Odgojitelj, dakle, priču mora poznavati i sam u njoj uživati kako bi ju mogao ispričati tako da u njoj uživaju i djeca. Za vrijeme pripovijedanja potrebno je uvažavati sve govorne vrednote, širiti djetetov vokabular, ali i istovremeno paziti da im sadržaj bude razumljiv. Nakon kraja priče potrebno je napraviti emocionalnu stanku kako bi djeca obradila doživljaj priče, a odgajatelj može postaviti poticajna pitanja kako bi im u tome pomogao (Velički, 2013).

Pripovijedanje u svojoj biti ima zadatak priču pretvoriti u doživljaj koji pripovjedač govori kao da je sam proživio priču ili ju vidio vlastitim očima. Prenošnje priče pripovijedanjem daje pripovjedaču slobodu od medija iz kojeg bi priču mogao čitati te slobodu u interpretiranju same priče korištenjem vlastitog tijela: mimikom, gestama, pogledom te intonacijom i bojom glasa. Tako približava slušateljima ne samo priču, nego osobni doživljaj teksta (Velički, 2013).

Pripovijedanje stoga zahtjeva pripremu.

3.2. Metodika pripovijedanja u odgojno-obrazovnom procesu

Priču treba podijeliti i zamišljati u shemama (slikama ili scenama), vizualizirati ih i proživljavati u glavi kako bi samo pripovijedanje bilo što autentičnije. Poželjno je ispisati sheme i formule te unaprijed odrediti geste. Formule su fraze koje se u pripovjednom tekstu ponavljaju, a gestama smatramo pokrete tijela, mimiku te promjene u glasu tijekom pripovijedanja. Geste određuje sam pripovjedač. Tako je djeci lakše i zanimljivije pratiti priču, a treba ih poticati i da oponašaju pokrete i ponavljaju formule s pripovjedačem. Na taj način osjećaju se dijelom priče te pažljivo slušaju (Velički, 2013).

Primjer pripreme za pripovijedanje – narodna priča Djedova pogača

Sheme

1. Baka i djed peku pogaču	4. Susret pogače i ježića
2. Susret pogače i zeca	5. Susret pogače i vuka
3. Susret pogače i mede	6. Susret pogače i lisice

Formule

Geste

<i>Kotrljala se, kotrljala</i>	Pokazivanje kružno rukama kao da motam klupko vune
<i>O pogačo, pogačice ja ću te pojesti!</i>	Upiranje prsta u prsa
<i>Nema šanse!</i>	Odmahivanje glavom i pokazivanje „ne“ kažiprstom
<i>Bolje poslušaj moju pjesmicu</i>	Lagano potvrdno kimanje glavom
<i>Pogača sam nestašna, umiješana s malo brašna. Pekoše me, hladiše, al sa mnom se ne sladiše. Jer ja volim igru više. Ej, potrči za mnom i ti! Možeš li me uhvatiti?</i>	Pokret rukom na <i>umiješana</i> , kažiprstom i palcem pokazujem malo brašna i poket kažiprstom na <i>sa mnom se ne sladiše</i> ; upiranje kažiprstom na <i>ti</i>

Geste

<i>Baš mi se jede pogača – trljanje trbuha</i>
<i>Dobro si se sjetio – kažiprstom po rubu čela</i>
<i>Prevuća je, stavi je na prozor da se ohladi – pokazivanje prema prozoru</i>
<i>Sklizne s prozora, padne u vrt i krene na put – pogledom i rukom pratim kretanje pogače</i>
<i>Dolazak životinja pratim promjenom boje glasa</i>
<i>Kako si okrugla – rukom pokazujem krug, Kako si rumena – štipam se za obraz</i>
<i>Šuljanje lisice pratim promjenom tempa i dinamike</i>
<i>Ja sam gluha i htjela bih te čuti – ruka iza uha i okretanje glave</i>
<i>Dođi bliže, evo tu na moj nos – pokazivanje rukom</i>
<i>Hamp! – glasno popratim pljeskom</i>

Djecu je potrebno postepeno uvoditi u priču, nikada se ne bi trebao dogoditi poziv „Djeco, dođite! Sad će priča!“ i slično. Kako bi odgojno obrazovni proces bio potpun, djeci treba ponuditi razne poticaje i aktivnosti za igru prema razvojnim zadaćama i potrebama djeteta, pokušati zadovoljiti više centara aktivnosti te tematski povezati poticaje, aktivnosti i sadržaj priče. Poziv na priču treba motivirati djecu na sudjelovanje. Primjerice, djeca izrađuju kapice od papira u likovnom centru za vrijeme predaktivnosti. Kada su djeca pri kraju s aktivnostima, odgajatelj pušta glazbu i stavlja svoju papirnatu kapicu i pretvara se u patuljka te poziva djecu „patuljke“ na put. Uključit će se većina djece jer vole osjećaj pripadnosti i zajedništva te

zabavne aktivnosti. Odgajatelj u njihovim očima postaje patuljak i ulazi u njihov svijet kroz igru. Stišavanjem glazbe smiruje se atmosfera i patuljci aktivno sudjeluju u slušanju. Naveden je primjer viđen u praksi u sklopu metodike. Teorija predlaže stvaranje rituala poput paljenja svijeća kako bi se naznačio početak pričanja i time se dodala svečanost samom pripovijedanju ili pjevanja pjesmica poput dolje navedenih.

*„Otvorajte vrata,
sva od čudnog zlata,
nek' sad naš put započne
u zemlju bajki vodi me.“ (Velički, 2013 :81)*

*„Tih došla vila,
nježno je govorila,
bajku pripovijedala
pjesmu zapjevala.“ (Velički, 2013 : 81)*

Kraj priče također valja naglasiti kako bi mali slušatelji jasno znali da je kraj priče. U bajkama je često sam kraj i naglašen dok je nekim pričama potrebno dodatno naglasiti završetak. Prema literaturi (Velički, 2013) pripovjedači su nekada koristili formule za kraj pričanja kojima su isticali vjerodostojnost svojih riječi.

„A tko ne vjeruje, nek se propita!“ (Velički, 2013 :83)

*„I ja sam tamo bio
i medno vino pio
i još mi je jezik moka.“ (Velički, 2013 : 83)*

*„Pao miš u lonac
Sad je priči konac.“ (Velički, 203 : 84)*

*„I to je sve istina,
Kao što vi vidite mene,
A ja vidim vas!“ (Velički, 2013 : 84)*

Rituale u konačnici bira odgojitelj koji će ih prilagoditi svojoj skupini djece i svojoj priči.

Sredstva koja se koriste za vrijeme pripovijedanja biraju se također prema sadržaju koji se predstavlja i pod time se misli na sve rekvizite koji se koriste za ilustraciju priče, a to mogu biti spomenute kapice ili lutka, slike u nizu ili uvezene u spiralu, tijelo te posebno šaka i prsti. (Velički, 2013)

Pričama djeci produbljujemo iskustva, potičemo maštu i budimo ispravne predodžbe. U procesu pripovijedanja predlaže se koristiti „bajkovite pomagače“ – sredstva koja će pobuditi sva osjetila, bilo kao dio priče ili kao poticaj za priču. Korištenje sredstava i materijala koji potiču osjetila oživjet će priču i djeci omogućiti njen istinski doživljaj.

4. Višeosjetilno pripovijedanje

Priče na različite načine mogu pridonijeti učenju i razvoju (Grove & Park 1997; Park 1998, 2001; Collins 1999; Isbell i sur. 2004). Na primjer, priče su kreacija kulture i često sadrže vrijednosti koje kultura želi prenijeti na sljedeće generacije. Priče mogu biti poticajne za jezik i komunikaciju. Potiču mentalno mapiranje, maštu i empatiju, predstavljajući druge svjetove. Ware (1994) navodi da bismo trebali omogućiti osobama s dubokim intelektualnim i višestrukim invaliditetom da sudjeluju u iskustvima koja su jedinstveno ljudska, uključujući i pripovijedanje. (Pene i sur. 2012) Način na koji se takvo iskustvo pruža djeci s teškoćama i osobama s invaliditetom upravo je višeosjetilno pripovijedanje.

Višeosjetilno pripovijedanje način je u kojem se priče ne samo ispričaju, već se mogu iskusiti svim osjetilima (Fornfeld, 2013). Čin pripovijedanja potkrijepljen je uporabom odgovarajućih predmeta, odabranih po njihovim osjetilnim osobinama (na primjer: osjet, miris, zvuk, težina, temperatura) i zbog njihove privlačnosti i važnosti za one koji dožive priču. Fullеров koncept višeosjetilnog pripovijedanja nastao je osamdesetih godina kao specifičan pristup (Fuller, 2013). Otada je prepoznatljiv kao ugodna aktivnost za djecu, mlade i odrasle s dubokim i višestrukim poteškoćama u učenju (Fuller, 1999), kao i za druge s posebnim obrazovnim potrebama te se redovito koristi s mlađom djecom, starijom djecom i odraslima (Boer & Wikkerman, 2008). Posljednjih godina u Velikoj Britaniji i Europi postoji sve veći interes za upotrebu višeosjetilnog pripovijedanja, posebno u području specijalnog obrazovanja (Lawson i sur., 2012; Grove i sur., 2015). U literaturi se sugerira da takve priče mogu podržati razvoj vještina pismenosti kod djece s intelektualnim teškoćama (Fornfeld, 2013; Watson, 2002) (Preece, Zhao 2015)

Iako se prvenstveno počelo koristiti s djecom s teškoćama i osobama s invaliditetom u terapiji, ali i kao metoda poučavanja, višeosjetilno pripovijedanje može se koristiti s djecom urednog razvoja, kao metoda u odgojno obrazovnom procesu. Priče utječu na učenje jezika, a učimo promatrajući, slušajući te govoreći (Agazzi, 1950; prema Velički, 2013.) Ako su priče predstavljene višeosjetilno, pohranit će se duboko u pamćenje zajedno sa svime što dijete preko priče i pripovijedanja uči. (Velički, 2013)

4.1. Upotreba osjetila u pripovijedanju

Dodir je lako približiti tako da djeci dajemo predmete u ruke tijekom priče kako bi osjetila teksturu, toplinu i težinu predmeta za vrijeme samog pripovijedanja. U metodiku pripovijedanja uključene su i aktivnosti prije priče tako da osjetila možemo aktivirati poticajima i aktivnostima. U radu Ilone Posokhove (2005) nalaze se dva primjera aktivnosti koja se mogu izvoditi s djecom.

- Čime te mazim, čime te šakljam?

Pripreme se bezopasni materijali poput pera, svilene marame, cvijeta, lista, vlat trave i slično. Igra se u paru ili u grupi. Jedno dijete zavezanih očiju sjedi ili leži, dok ga se dodiruje po glavi, licu, vratu, dlanovima ili gdje dijete želi. Cilj je da dijete pogodi koji ga predmet dodiruje. Ako pogodi, prelazi se na drugi predmet, ako ne pogodi – kaže mu se koji je predmet bio te ga se opet dotakne predmetom kako bi osvijestio o kojem se specifičnom predmetu i svojstvima premeta radi.

- Potražimo predmet

U ovoj aktivnosti djeci dajemo uputu da potraže predmete različitih svojstava (tvrdo, bodljikavo, okruglo i sl.) te svatko mora pronaći 3-5 različitih stvari. Igra se može izvoditi vani ili u sobi. Nakon što su predmeti prikupljeni, djeca zatvorenih očiju pogađaju koji je koji.

Materijali koje je lako pronaći kao ideju na internetu, a koji se mogu vidjeti u našim vrtićima jesu: senzorne kutije, senzorni zidovi i sl., opskrbljeni materijalima različitih svojstava u svrhu usvajanja novih spoznaja i novih pojmova. Rasipni materijali poput pijeska, kukuruza i, primjerice, peleta na djecu imaju opuštajuće djelovanje i dugo ih zadržavaju u aktivnosti, a na kreativnosti odgojitelja je kako će materijale iskoristiti. U kukuruz se mogu staviti male kartice sa slovima i pokraj toga tablica s abecedom, a dijete kako nađe koje slovo, traži ga i uparuje na tablici. Djeci možemo ponuditi i rižu, pokazati im oblik i tražiti da nacrtaju oblik u riži. Poseban naglasak na dodir dobio bi se kada bi dijete zadatak radilo zatvorenih očiju.

Senzorna šetnja zanimljiva je aktivnost koja se može izvoditi i u sobi i na otvorenom. Djeci možemo na kartone zalijepiti različite materijale i posložiti stazu koju bosu prolaze. Ukoliko aktivnost provodimo vani, možemo u velike plastične posude staviti i vodu različite temperature, travu ili druge prirodne materijale i zadati im isti zadatak. Potrebno je osigurati da svaka aktivnost da bude primjerena dobi i razvojnim mogućnostima djece.

Čarobnu vrećica ili kutija gdje djeca dodirom prepoznaju predmete često se koristi kao uvodna aktivnost u projektima.

„Slijepi miš“ ili „Čvorak“ igre su u kojima djeca imaju prekrivene oči te imaju cilj prepoznati drugo dijete na temelju opipa. Ovakve igre omogućavaju da sva djeca sudjeluju, a od materijala koje odgojitelj treba pripremiti tu je samo pokrivalo za oči.

Poshokova (2005) navodi primjer iz knjige „Dječak koji nije volio prozore“ u kojem stoji da neka djeca ne vole da ih se dodiruje, a nekima možda smeta preglasna glazba. Svako dijete jedinstveno je i treba ponuditi više različitog sadržaja kako bi se zadovoljile potrebe različitih živčanih sustava.

Bojama stvaramo vizualnu podlogu ugođaja priče. Svaka kultura ima svoju simboliku boja, a maramama je lako stvoriti potrebnu atmosferu koju želimo. Velički (2013) predstavlja jedan aspekt simbolike boja koje mogu poslužiti kao predložak daljnjem stvaranju ozračja za pripovijedanje.

Crvena – predstavlja život

Zelena – dočarava prirodu

Smeđa – dočarava arhaičnost i zemlju

Narančasta – harmonizira prostor i osjećaje, označava životnu radost te budi želju za sudjelovanjem

Žuta – predstavlja Sunce, sjaj i slavlje, pobuđuje osjetila i koncentraciju

Plava – tamnija nijansa označava noć, a djeluje hladno i umirujuće; svjetlija nijansa koristi se u dočaravanju neba i vodenih površina

Bijela – označava čistoću i svečanost

Crna – najbolje ju je izbjegavati u radu s djecom

Prije pripovijedanja, vizualni sustav aktivnije će raditi u likovnim aktivnostima i uporabom boja. Vezanje, nizanje perlica na vunu, konac ili žicu stimulirat će mišiće oka za gledanje na blizu. Akomodaciju oka možemo potaknuti i tako da djecu zamolimo da naslikaju predmet koji im stavimo iza leđa. Korištenje svjetla i sjena također pridonosi stimuliranju vidnih receptora, ovisno o dobi djeteta.

Ekperimentalna aktivnost bojanja leda osnovnim bojama (žuta, crvena i plava) djeca će spoznajno biti obogaćena kako nastaju druge boje, istovremeno će uvidjeti dva agregatna stanja vode. Ova aktivnost također stimulira osjet dodira (hladnoća leda), a kao i ostale aktivnosti koje koriste boje, djeluje i na vid.

„Osjetilo mirisa povezano je s našim limbičkim sustavom, što znači da se uz pomoć mirisa obraćamo vrlo dubokim dijelovima naše podsvijesti“ (Velički 2013 :80). Mirisi se mogu koristiti prije i za vrijeme pripovijedanja. Otkrivanje različitih mirisa korištenjem mirisnih bočica, jastučića i tkanina natopljenim određenim aromama može poslužiti kao zanimljiva osjetilna aktivnost prije pripovijedanja, kao i korištenje cvijeća, lišća i ostalih prirodnih materijala. Eterična ulja preporuča se koristiti za vrijeme samog pripovijedanja jer mirisi utječu na emocionalno stanje. Prema Velički (2013) navedeno je kako određeni mirisi djeluju:

Bergamot – potiče i ohrabruje

Citrusi (limun, mandarina, naranča) – osvježavaju, potiču koncentraciju, budnost i živahnost

Lavanda – opušta i umiruje

Ruža – potiče osjetila i stvara sklad

Med – stvara osjećaj ugone i prihvaćenosti

Sandalovina – zagrijava i stimulira

Vanilija – djeluje toplo i ugodno

Cimet – ima opuštajuće i stimulirajuće djelovanje

Korištenje okusa u predškolskom odgoju možda je najteže, budući da vrtići moraju poštivati razne pravilnike vezane uz prehrambene proizvode, a treba paziti i na alergije kod djece. Odgojitelji bi u toj situaciji trebali pokušati iskoristiti u pričama ono što imaju na raspolaganju, a da je u skladu s odredbama njihovog vrtića.

Zvukove je najlakše uključiti u višeosjetilno iskustvo. Prvi instrument su glasnice pripovjedača, a drugi tijelo kojim može izvoditi perkusije. Kuckanja i stvaranje onomatopeje utjecat će na skretanje pažnje u pripovijedanju. Glazbala poput raznih zvečki, šuškalica i udaraljki te ostalih jednostavnih instrumenata za koje nije potrebno poznavati note i koje je jednostavno koristiti, upotpunit će priču ili označiti njen početak. Jednostavne šuškalice mogu

izraditi i djeca u predaktivnostima. Puštanje instrumentalne podloge, promišljeno i dozirano, svakako će stvoriti osjećaj da smo „ušli“ u priču i postali njenim dijelom. Pjevanje pjesmica, koje djeca jako vole, može se koristiti umjesto formula ili umjesto početka i kraja pripovijedanja.

Prema Čudia-Obradović (2003) potrebno je istraživati zvukove kroz razne igre i aktivnosti. Postoji mnogo načina koji se mogu koristiti u svakodnevnim aktivnostima, kao i u aktivnostima prije pripovijedanja. Potrebno je razviti osjetljivost na različite zvukove, ritmičnost, rimu i dinamiku, kako bi u konačnici djeca mogla usvojiti glasovnu analizu i sintezu bez kojih neće moći naučiti čitati i pisati.

4.2. Metodika

U sklopu kolegija Metodika hrvatskog jezika 1 odradila sam višeosjetilno pripovijedanje u skupini djece stare tri do četiri godine. Božićno vrijeme nudi mnogo mogućnosti iskorištavanja svih osjetila. „Božićna čarolija“, priča Vere Zemunić, poslužila je kao predložak koji sam pripovijedala. Za samo pripovijedanje i metodu rada napravila sam pripremu prema kojoj sam s djecom odradila aktivnost. U pripremi su opisane predviđene aktivnosti po centrima, potrebni materijali te odgojno obrazovne i razvojne zadaće.

Datum izvršenja: 18. prosinca 2019.

Vrsta odgojno-obrazovne aktivnosti: UMJETNIČKO INTERPRETATIVNA AKTIVNOST – VIŠEOSJETILNO PRIPOVIJEDANJE

1. ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI

Ciljevi aktivnosti su razvijanje pažnje i vještine slušanja, obogaćivanje rječnika, poticanje izražavanja kroz razgovor nakon pripovijedanja te podrška senzornoj integraciji uz vođenu aktivnost (višeosjetilno pripovijedanje) kroz osjetilo vida (narančasti tonovi u sobi, led lampice), sluha (pripovijedanje, pozadinska glazba), njuha (miris cimeta, vanilije i tamjana), okusa (ispijanje čaja od jabuke i cimeta) te taktilni podražaj (anđeo, pahuljice, toplina čaja).

2. RAZVOJNE I ODGOJNE ZADAĆE

2.1. Spoznajni razvoj:

- Kroz osjet i vlastitu percepciju djeca ovisno o prijašnjem iskustvu asimiliraju ili akomodiraju nova znanja i stečene vještine

- Uočavanje odnosa među predmetima
- Kroz kontinuiranu usredotočenost na proces unutar aktivnosti te raznolikost aktivnosti podijeljenih po centrima, djeca razvijaju sposobnost pažnje čime se omogućuje „razdoblje latencije“ u kojem dijete spoznaje ono što mu je ranije bilo kognitivno zahtjevno apsolvirati.
- Razumijevanje vanjskog svijeta (veličina, udaljenost, zvukovi, tekstura, boja i opip predmeta)
- Stvaranje pretpostavki, traženje rješenja, kombiniranje različitih iskustava

2.2. Tjelesni i psihomotorni razvoj:

- Razvoj hvatanja i baratanja s predmetima (upotreba valjka i šablona za kolačiće, korištenje ljepila, hvatanje pompona)
- Razvoj fine motorike (igra plastelinom, 'pisanje' po kukuruznoj krupici, bojanje čestitki)

2.3. Socio-emocionalni razvoj i razvoj ličnosti:

- Emocionalni razvoj (iskazivanje i regulacija emocija kroz proces)
- Razvoj pojma o sebi (stvaranje pozitivne slike o sebi, samostalnost)
- Razvoj sigurnosti (spoznaja da svatko zna nešto raditi)
- Razvoj sposobnosti samokontrole (čekanje na red u igri i dijeljenju materijala)

2.4. Razvoj govora, komunikacije i stvaralaštva

- Slušanje i razumijevanje govora odraslih
- Likovno stvaralaštvo
- Monološki govor (opisivanje, pričanje)
- Dijaloški govor u akciji (sa odraslima i ostalom djecom u aktivnosti)
- Učenje novih pojmova

3. KONTEKSTUALNI UVJETI

3.1. Prostorni uvjeti

Predaktivnosti biti će razvrstane po centrima aktivnosti - istraživačkom centru, centru početnog čitanja i pisanja, likovnom centru, matematičkom te stolno manipulativnom centru.

3.2. Materijalni uvjeti

Materijale za predaktivnosti i centralnu aktivnost priprema i donosi studentica.

3.3. Socijalni kontekst

U aktivnosti će sudjelovati sva djeca u različitim periodima te odgojiteljica ili studentice. Prema poticajima i centrima aktivnosti djeca imaju priliku za samostalnu igru kao i za igru s drugom djecom. Razvijanje osjećaja samopouzdanja i osjećaja za druge kroz čekanje na red i dijeljenje pribora.

3.4. Vremenski kontekst

Planirano vrijeme za izvođenje je za vrijeme jutarnjih aktivnosti nakon doručka od 8 i 30 do 10 sati s predaktivnostima, pripovijedanjem i aktivnostima nakon pripovijedanja. Ovisno o sposobnostima i interesu djece, predviđeno vrijeme trajanja za jedno dijete je 5 -10 minuta u aktivnosti jednoj aktivnosti.

4. PLANIRANI POTICAJI PO CENTRIMA

1) Likovni centar : kolaž

- hamer papir u obliku bora, kolaž u obliku božićnih ukrasa i ljepilo

Ova aktivnost namijenjena je stimuliranju osjetila vida i propriocepcije bojama i koordinacijom baratanja predmetima. Ukrašavanje bora prema dječjim željama uz ponuđene materijale.

2) Centar početnog čitanja i pisanja : pisanje slova u rasipnom materijalu prema uzorku na hrapavoj površini

- duboka posuda s kukuruznom krupicom, kartice sa nalijepljenim slovima i oblicima od brusnog papira

Prema Montessori metodi početnog pisanja i teoriji mišićnog pamćenja ponuđena je aktivnost koja ujedno stimulira osjet dodira te propriocepciju. Aktivnosti početnog pisanja u Montessori pedagogiji povezni su s osjetom dodira. Materijali i aktivnosti za početno pisanje i prepoznavanje oblika slova uključuju i ruke i noge. Djeci se poslože hrapave pločice na pod u obliku određenog slova, a djeca onda bosa hodaju po pločicama. Na taj način pamte oblik slova. Druga aktivnosti sadrži dvije vrste materijala. Prvi je pločica s hrapavim uzorkom slova, a drugi posuda s rasipnim materijalom. Dijete prvo prolazi prstom po pločici, a zatim u rasipnom materijalu ponavlja uzorak. Na taj način djeca preko dodira i pokreta razvijaju mišićno pamćenje, a samim time uče koordinaciju početnog pisanja (Seitz, Hallwachs 2007).

NOVA RIJEČ : HRAPAVO

3) Matematički centar : stavljanje pompona na bor ovisno o dobivenom broju

Na fotografiju bora stavila sam bijela okrugla polja kao zamišljena mjesta za kuglicu, a za ukrase djeci su ponuđeni šareni plišani pomponi. Ideja je da bacanjem kockice i prebrojavanjem dijete ukrasi bor.

4) Stolno-manipulativni centar: plastelin – izrada kolača

- domaći plastelin (dodane arome – cimet, breskva, vanilija, malina), šablone božićnih motiva za kolače, mali valjci

Igra plastelinom primamljiva je svoj djeci te im pruža osjećaj zadovoljstva jer su u tome svi uspješni. Aktivnost razvija motoriku šake, materijal zbog svoje podatnosti obogaćuje taktilno iskustvo, a mirisi djeluju na emocije te su ujedno poticaj za postavljanje pitanja i asocijativno mišljenje. Prema navedenom, miris vanilije stvara toplinu i ugodu, dok aroma cimeta opušta i djeci je često omiljena. Plastelin sam izradila kuhanjem od brašna, vode, ulja, soli i limunske kiseline. Radila ga prema receptu s YouTuba (<https://www.youtube.com/watch?v=esT2tQRdq9I&t=113s>).

NOVA RIJEČ : CIMET

5) Istraživački centar : senzorna kutija

Kutija je obložena krep papirom i sjajnim papirima iz bastel bloka. Bočne i stražnje strane imaju otvore kako bi djeca mogla provlačiti ruke. Prednja strana ima „vratašca“ sa sjajnim oblogom u kojem se vidi odraz. Unutarnja strana ima različite strukture – hrapavi dio same kutije, kuhinjska spužvica - obje strane, til, glatke površine, vuna, hrapave podloge sa

šljokicama, pomponi, til smotan u papir za zamatanje- šuška kuglica koju mogu stiskati, čašice za muffine i celofan u rukavu – zvučni i taktilni podražaj. Prilikom izrade pazila sam da elementi budu poredani u kontrastu, a opet smisleno po skupinama (npr. šuškalice su smještene na gornjoj strani: hrapavo – čašice, glatko/klizavo – rukav, šuška kuglica). Druga stvar na koju sam pazila je da ima dovoljno boja i sjajnih elemenata kako bi kutija izgledala primamljivo djeci. Prilikom izrade otvora provlačila sam ruku da vidim koliko su oštri rubovi te sam svaki otvor obložila kako se djeca ne bi ozlijedila na karton.

6) Podna igra : memori

Memori s božićnim vjerskim motivima jaslca, tri kralja, pastira, anđela, zvijezde repatice, djeteta Isusa i Svete obitelji poticaj je koji je direktno vezan za priču i završetak „Sada se rodio Isus!“, a aktivira vid i propriocepciju.

NOVE RIJEČI : REPATICA, PASTIRI

5. ARTIKULACIJA SREDIŠNJE AKTIVNOSTI

UVODNI DIO – Bor od hamer papira koji su djeca ukasila postaviti ću na zid na mjestu za pričanje priče jer se u priči spominje bor. Stvaranje ugođaja za pripovijedanje zamišljeno je tako da se navuku zastori u sobi. Zastori su narančaste boje, a pripovijedanje je u jutarnjim satima tako da neće zamračiti prostoriju nego joj promijeniti boju te će se zbog toga ugasi rasvjeta u sobi i dobiti narančasta 'scena' koja kako je već navedeno harmonizira prostoriju i osjećaje te označava životnu radost. Djeci bi od plastelina trebali mirisati dlanovi. Paljenje svijeće i puštanje tradicionalne hrvatske božićne glazbe (samo instrumental) značiti će poziv na priču.

SREDIŠNJI DIO – Pripovijedanje uz vizualne, taktilne, zvučne i njušne efekte.

Prije stavljanja poticaja obješene su ukrasne led lampice oko mjesta za pričanje priče koje će se upaliti kada se u priči pale lampice na prozorima kuća. Od plastične boce, kugle stiropora, tila i malo aluminijske folije izradila sam anđela koji se pojavljuje u priči, a od papira pahulje. U priči se spominje plavičasti dim i miris tamjana tako da se pri kraju priče pali tamjan.

ZAVRŠNI DIO – ispijanje čaja od cimeta i jabuke kao završetak priče i korištenje osjeta okusa. Osjetilo okusa zbog odredbi vrtića nije moguće stimulirati drugačije osim čajem jer je neutralan za svu djecu i inače ga u vrtiću piju. Odabrala sam okus jabuke i cimeta jer budi klasični zimski ugođaj, miris cimeta je cijelo vrijeme prisutan u sobi zbog plastelina, a čaj će biti 'isti' kakav su

pile djevojčica i baka iz priče. Isprintani božićni motivi u obliku bojanke biti će ponuđeni kao dodatna završna aktivnost za čestitka za obitelj ili kao dar Isusu za rođendan.

6. ULOGE ODGOJITELJA

Opskrbljivač – priprema materijala

Poticatelj – nudi izbor različitih aktivnosti, prilagođava aktivnost ako je preteška ili prelagana

Usmjerivač – usmjerava dječju pažnju na bitne elemente pri izvođenju aktivnosti

Pomagač – za trogodišnjake predviđa se pomoć pri izvođenju aktivnosti, ne kod djece koja pomoć ne zatraže

Promatrač – prati sve aktivnosti, način na koji djeca sudjeluju, izjave i pitanja

Slika 1. Pripovijedanje

Navedene aktivnosti bile su uspješne. Sva su djeca sudjelovala u pripremljenim aktivnostima i pozorno slušala priču. Djeca su najradije sudjelovala u aktivnosti s plastelinom koja se pretvorila u simboličku igru pečenja kolača. Dječaci su kolačiće od plastelina nosili u obiteljski centar te ih pekli u maloj drvenoj kuhinji. U jednom su trenutku gotovo sva djeca bila za stolom, dijelila valjke i šablone za kolače te je bila ugodna radna atmosfera.

Slika 2. Aktivnosti prije pripovijedanja

Slika 3. Pečenje kolača

Senzornu kutiju su proučavali, gledanjem, dodirivanjem i osluškivanjem, a u jednom trenutku su u nju počeli stavljati figurice i izvoditi svoju predstavu.

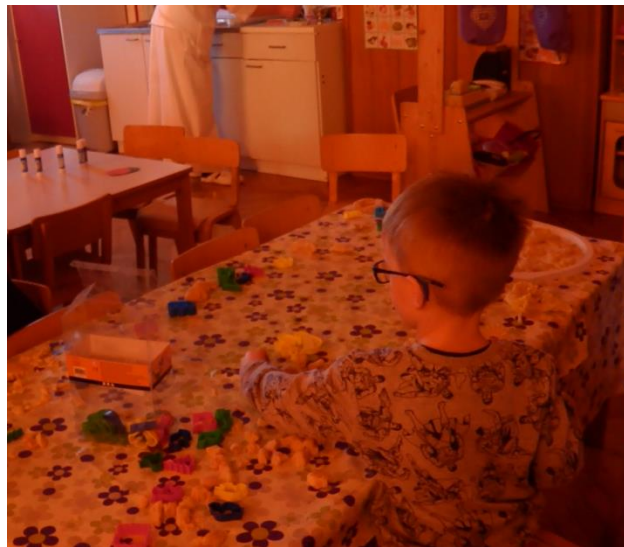

Slika 4. Senzorna kutija 1

Slika 5. Senzorna kutija 2

Djevojčica koja se inače navezivala na prisutne studentice i dječak koji je samo bio nervozan igrali su memori s kolegicom koja je bila u sobi. Djevojčica je sudjelovala i u ostalim aktivnostima, dok je dječak pristupio samo plastelinu tek kada sam započela s pripovijedanjem. Primijetila sam da sluša priču dok mijesi plastelin.

Slika 6. Dječak u aktivnosti plastelinom

Matematički i likovni centar te centar početnog čitanja i pisanja bili su manje posjećeni naspram aktivnosti s plastelinom i tu je bilo potrebno malo više poticaja odraslih.

Slika 7. Matematički centar

Slika 8. Centar početnog čitanja i pisanja

Slika 9. Likovni centar

Aktivnosti koje su imale taktilnu komponentu djeci u ovoj skupini bila su zastupljenija, što je i logično prema razinama senzorne integracije. Pažnja za vrijeme pripovijedanja bila je usmjerena na pripovjedača te su bili u stanju iščekivanja što će se sljedeće pojaviti u priči i zapamtili su redom fabulu.

Pojavom mirisa tamjana jedan dječak povezo je miris sa odlaskom na misu. „*Ja to jesam osjetio na misi*“.

Nakon pripovijedanja i emocionalne stanke pitala sam ih što su vidjeli u priči, a ovo su neki odgovori i izjave:

„Sve nešto lijepo.“

„Pahuljice.“

„Bio je anđeo i on je preletio.“

„Došao je u njihovu kuću (anđeo.)“

„U sobu im je došao.“

„A baka je tražila naočale.“

Pitanje : *„Što su anđeli donijeli?“*

„Zvončice. I kuglu!!“ (gestom pokazuje kuglu)

Nakon kratkog razgovora djeci je podijeljen topli čaj i ponuđeno bojanje čestitki. Neka djeca su svoju čestitku odlučila pokloniti svojoj obitelji, a neka Isusu jer je Božić njegov rođendan.

„Kako to bojiš? Ne tako! Vidi kako ja lijepo to Isusu radim!“ (Dječak 1 dječaku 2)

5. Zaključak

Upotreba osjetila, svjesna, namjerna i ciljana u svrhu istraživanja okoline nudi neiscrpe mogućnosti igre i usvajanja novih spoznaja. Spontani proces obrade podataka u mozgu primljenih putem osjetilnih organa stvarat će određene neuronske veze i oblikovati mozak, a to je ključna informacija koja bi svakoga tko radi s djecom trebala potaknuti na pripremu aktivnosti i materijala kako bi djeca intenzivnije koristila osjetila. Kako bi uopće razvila sposobnost učenja, djeca moraju proći faze senzorne integracije koja utječe na njihov cjelokupan razvoj. Uloga odgojitelja je djetetu pružiti mogućnost da iskoristi svoj biološki potencijal i pripremi ga za daljnje obrazovanje. Učenje se ne odnosi samo na usvajanje informacija i činjeničnih znanja, nego i na temeljne vještine i sposobnosti – stajanja, hodanja govorenja, korištenja raznih predmeta i učenja kako učiti – dakle, djeca uče od rođenja. Prvi preduvjet za učenje zdrav je živčani sustav, oblikovan osjetilnim podražajima koji su u skladu sa zakonitostima senzorne integracije, djetetovim razvojnim potrebama i interesima. Drugi je preduvjet za učenje govor. Dobro razvijen govor i govorne sposobnosti djetetu će pomoći usvojiti vještine čitanja i pisanja bez kojih nema daljnjeg učenja. Profesija odgojitelja je odgoj i obrazovanje od trenutka kada odgojitelj upozna dijete. Nije lako zadovoljiti sve djetetove potrebe, individualno, niti u grupi. Kako je već navedeno, preduvjet za daljnje obrazovanje je govor te sposobnosti početnog čitanja i pisanja koje djeca usvajaju u sklopu odgojno obrazovnog procesa. Priče i pripovijedanje način su kojim od malena djeci možemo pružiti oboje – i odgoj i obrazovanje. Putem priča djeca će usvojiti moralne vrijednosti, životne pouke, upoznati emocije i spoznati same sebe. Ujedno će od dobrog govornog uzora – odgajatelja – razvijati vještinu slušanja, usvajati govorne vrednote, bogatiti vlastiti rječnik i usvajati književne sadržaje primjerene razvojnom dobu. Višeosjetilno pripovijedanje je stoga dobar alat u tom kontekstu odgoja i obrazovanja. Osjetilne aktivnosti prije pripovijedanja poticat će stvaranje neuronskih puteva i senzornu integraciju. Za vrijeme pripovijedanja osjetilni će podražaji maksimalno dočarati priču djeci, pomoći im da bolje razumiju sadržaj i produžiti im pažnju te imati pozitivan učinak na osjetilni sustav kao i aktivnosti prije pripovijedanja, a ukupno višeosjetilno iskustvo novi sadržaj pohranit će u dugoročno pamćenje.

Literatura

1. Agazzi, Rosa, Guida delle educatrici dell'infanzia, Brescia : La Scuola, 1950.
2. Ayres, A.Jean, Dijete i senzorna integracija, Naklada Slap, 2002.
3. Bajek i suradnice , Sustavna anatomija čovjeka, Rijeka 2007.
4. Bašić, Slavica – (Nova) slika djeteta u pedagogiji djetinjstva u Nove paradigme ranog odgoja, Maleš, Dubravka (ur.). Zagreb :Filiozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju 2011.
5. Čudina-Obradović, Mira – Igrom do čitanja, Zagreb: Školska knjiga,2003.
6. Günther, Sybelle - Willkommen im Kinder-Märchenland! Märchen werden lebendig durch Erzählen, Hören, Spielen und Gestalten, Münster : Ökotopia Verlag, 2007.
7. Hallwachs U, Seitz M, Montessori ili Waldorf, Zagreb: Educa, 1997
8. Harlow, H.F. ,Love in infant monkeys, Sceintific American, 1959.
9. Nietzsche F., Schopenhauer kao odgajatelj, Matica hrvatska, Zagreb, 2003.
10. Penne, A.; ten Brug, A.; Munde, V.; van der Putten, A.; Vlaskamp, C.; Maes, B., Staff interactive style during multisensory storytelling with persons with profound intellectual andmultiple disabilities , Journal of Intellectual Disability Research, 2012
<http://dx.doi.org/10.1111/j.1365-2788.2011.01448.x>
11. Perrow, Susan, Bajke i priče za laku noć, Zagreb : Ostvarenje, 2010.
12. Piek, J.P., Dawson L., Smith L.M. & Gasson, N., The role of early fine and gross motor development on later cognitive ability, Human Movment Science, 2008.
13. Posokhova Ilona – Važnost razvoja i poticanja osjetila - Dijete, vrtić, obitelj : Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, Vol. 11 No. 41,2005,Stručni rad
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=262457
14. Preece, David; Zhao, Yu – Multi-Sensory Storytelling: A Tool for Teaching or an Intervention Technique?, British Journal of Special Education,
<http://dx.doi.org/10.1111/1467-8578.12116>
15. Stanovich, K.E., Response to Christensen, Reading Research Quarterly, 1992
16. Velički, Vladimira, Pričanje priča - stvaranje priča, Povratak izgubljenom govoru, Zagreb : Alfa, 2013
17. Velički, Vladimira, poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću, Metodika, Vol. 10, No. 18, 2009.
<https://hrcak.srce.hr/file/63969>

18. Velički, Vladimira ; Topolovčan, Tomislav, Neuroznanost, nastava, učenje i razvoj govora, Nastava i škola za net-generacije, Matijević Milan (ur.), Zagreb, - Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017.

<https://www.bib.irb.hr/884372>

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.
